



SAKSBEHANDLERE
Ole Christian Tollersrud
Hanne Merete Moldung

VÅR REF. 13/01724-4
DERES REF. 201418880/420
ARK. P - Plansaker
248,260, 263-265,268 Bergen kom. - Ho

INNVALGSTELEFON

DERES DATO
20.10.2017

VÅR DATO
21.11.2017

TELEFAKS
+47 22 94 04 04
postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Hordaland fylkeskommune
Postboks 7900
5020 Bergen

Att: Øystein Skår

Bergen kommune - Kommuneplanens arealdel 2018 - 2030 - Riksantikvarens innspill

Riksantikvaren viser til oversendelse vedrørende ovennevnte sak datert 20.10.2017, der fylkeskommunen ber om innspill. Kommuneplanforslaget har mange gode formål, bestemmelser og retningslinjer om bevaring av kulturminner og kulturmiljøer i kommunen. Direktoratet ønsker likevel å komme med noen innspill vedrørende de forvaltningsområdene som direktoratet har førstelinjeansvar for.

Riksantikvarens innspill

Bergen middelalderby

«Middelalderbyen Bergen» er et automatisk fredet kulturminne, og båndlagt etter kulturminneloven. Også sikringssonen til middelalderbyen skal vises som hensynssone d), båndlagt etter kulturminneloven, med SOSI-kode H_730.

Avgrensningen av «Middelalderbyen Bergen» finnes i kulturminnedatabasen Askeladden under id nr. 88461. Innenfor avgrensningen av «Middelalderbyen Bergen» ligger Bergen Domkirke, id nr. 83876, Korskirken, id nr. 84827 og Mariakirken, id nr. 84395, samt ruiner etter Nonneseter klosteranlegg, id nr. 87150, Allehelgens kirke, id nr. 95051-1, Katarinahospitalet 95166-1 og Erkebispegården, id nr. 95053-1. I bestemmelsene skal denne teksten tas med:

«For alle tiltak som nevnt i kulturminnelovens § 3 og som kan berøre middelalderbyen Bergen skal det søkes dispensasjon fra lovens bestemmelser. Eventuell søknad om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne innenfor hensynssone d) skal sendes rette kulturminnemyndighet i god tid før arbeidet er planlagt igangsatt.»

Videre må det i generelle bestemmelser tas inn krav som må oppfylles i forbindelse med nye tiltak i eller i nærheten av middelalderbyen:

«Middelalderbyen Bergen» - innenfor bysentrum finnes det automatisk fredete kulturlag fra middelalderen. Ved tiltak i, eller i nærheten av disse hvor det er fare for påvirkning av grunnvannstand, kreves miljøoppfølging, blant annet ved miljøovervåking, sikring av kildemateriale ved en arkeologisk utgravning eller ved tiltak som hindrer endring av grunnvannstanden. Riksantikvaren avgjør når og hvordan miljøoppfølgingen skal gjennomføres.»

De middelalderske kirkestedene utenfor Bergen middelalderby

I dag kjenner vi til at det har vært tre middelalderske kirkesteder i Bergen kommune utenfor avgrensningen av «Middelalderbyen Bergen». En av disse ligger på en kirkegård som fremdeles er i bruk, en er nedlagt og en mangler nøyaktig kartfesting.

Middelalderkirkested i bruk

Fana kirke og kirkegård er et automatisk fredet kulturminne. Kirken og den middelalderske delen av kirkegården er automatisk fredet og skal markeres med hensynssone d), båndlagt etter kulturminneloven. Geometri kan hentes fra Askeladden under id nr. 84114.

Følgende bestemmelse skal gjelde for kirken og den middelalderske kirkegården:

«Fana middelalderkirke og -kirkegård er et automatisk fredet kulturminne. Ingen inngrep i grunnen eller andre tiltak som kan virke inn på det automatisk fredete kulturminnet er tillatt med mindre det foreligger dispensasjon fra kulturminneloven.

Innenfor middelalderkirkegårder er gravlegging kun tillatt i gravfelt som har vært i kontinuerlig bruk siden middelalderen. Gravfelt som ikke har vært i bruk etter 1945 skal ikke benyttes til gravlegging.

Gravminner som er eldre enn 60 år skal ikke flyttes eller fjernes uten at kulturminnemyndighetene er gitt anledning til å uttale seg.

Eventuell søknad om tillatelse til inngrep eller tiltak som kan ha innvirkning på kulturminnet skal sendes rette kulturminnemyndighet i god tid før arbeidet er planlagt igangsatt. Kostnader knyttet til nødvendige undersøkelser og eventuelle arkeologiske undersøkelser belastes tiltakshaver, jf. kulturminneloven § 10.

Ved all planlegging av tiltak i kirkens omgivelser skal det tas hensyn til kirkens plassering og virkning i landskapet.

All bygging nærmere enn 60 meter er forbudt etter kirkeloven § 21 femte ledd, uten tillatelse fra biskopen. Saker som gjelder Fana kirke skal behandles av Riksantikvaren som fatter vedtak etter kulturminneloven.»

Området som er avsatt til ny gravplass sørøst for Fana kirke, vil bli skilt fra nåværende kirkegård med en vei (Titlestadvegen) og en bekk. Grøntdraget langs bekken vil kunne danne en buffer mellom den nye gravplassen og middelalderkirkestedet. Avsetting til gravplass her er derfor akseptabelt. Riksantikvaren forutsetter at det utarbeides reguleringsplan for dette formålet jf. bestemmelsene § 3, da nærheten til den automatisk fredete kirken gjør at tiltakene her må avklares i forhold til kulturminnelovens § 3.

Nedlagte middelalderkirkesteder

Kirkebirkeland og Liland middelalderkirkested er automatisk fredete kirkesteder. Geometri for disse kulturminnene kan hentes ut fra Askeladden og legges inn på plankartet og avmerkes som hensynssone d) båndlagt etter kulturminneloven, automatisk fredet kulturminne.

Kirkestedene har følgende id-nummer i kulturminnedatabasen Askeladden: Kirkebirkeland: 140765, Liland: 84302-1. Liland kirkested mangler nøyaktig stedfesting, og ligger derfor kun inne i Askeladden med punktgeometri.

Følgende bestemmelser skal gjelde for de nedlagte middelalderske kirkestedene:

«De middelalderske kirkestedene er automatisk fredete kulturminner. Ingen inngrep i grunnen eller andre tiltak som kan virke inn på de automatisk fredete kulturminnene er tillatt med mindre det foreligger dispensasjon fra kulturminneloven.

Eventuell søknad om tillatelse til inngrep eller tiltak som kan ha innvirkning på kulturminnene skal sendes rette kulturminnemyndighet i god tid før arbeidet er planlagt igangsatt. Kostnader knyttet til nødvendige undersøkelser og eventuelle arkeologiske undersøkelser belastes tiltakshaver, jf. kulturminneloven § 10.

Ved all planlegging av tiltak i kirkestedets omgivelser skal det tas hensyn til plassering og virkning i landskapet.»

Riksantikvarens innspill til fylkeskommunen vedrørende øvrige kulturminner

Automatisk fredete byggverk

I Arnatveit finnes en gårdsbygning datert til middelalderen som er automatisk fredet. Videre er eiendommene Nøstegaten 39-45 automatisk fredete bygninger. På Bergenhus festning er det flere anlegg med middelaldermurer som er automatisk fredet. Det gjelder Håkonshallen, Rosenkrantzårnet og Portkastellet. Fra middelalderen er også ruiner etter Kongens solar, Den vesle steinhallen, Fruerstuen, Kong Håkons ringmur og Kong Håkons første steinhus.

Disse kulturminnene har følgende id-nummer i Askeladden: Arnatveit: 87115, Nøstegaten 39-45: 118940 og Bergenhus: 87123. Geometri for disse kulturminnene kan hentes ut fra Askeladden og legges inn på plankartet og avmerkes som hensynssone d) båndlagt etter kulturminneloven, automatisk fredet kulturminne.

De automatisk fredete byggverkene bør få denne bestemmelsen:

«Bygninger og anlegg i kommunen eldre enn 1537, samt erklærte stående byggverk fra perioden 1537-1649 er automatisk fredet og skal forvaltes etter kulturminnelovens bestemmelser.»

Vedtaks- og forskriftsfredete bygninger

I Bergen kommune er det til sammen 30 bygninger og anlegg som er fredet ved forskrift etter kulturminnelovens §22a eller vedtaksfredet. Riksantikvaren ber om at de markeres i plankartet med hensynssone d) båndlagt etter kulturminneloven med SOSI-kode H_730 og bestemmelser som ivaretar kulturminnene. En liste over det vedtaks- og forskriftsfredete bygningene med Askeladden id nr. ligger vedlagt.

Bygningene og anleggene bør få denne bestemmelsen:

«Bygninger og anlegg som er fredet ved forskrift eller vedtak etter kulturminneloven skal forvaltes i henhold til bestemmelsene i fredningsvedtaket, eventuell forvaltningsplan og kulturminneloven.»

Plan, kart og bestemmelser

Etter det Riksantikvaren kan se av kartmaterialet i saken er bare Middelalderbyen vist som båndlagt etter kulturminneloven i arealdelen. Det er opplyst at øvrige fredete kulturminner er vist i grunnkartet, men dette er lite synlig. Direktoratet anbefaler at arealer fredet etter kulturminneloven vises med hensynssoner, båndlagt etter kulturminneloven, med SOSI-kode H_730, og bør vises i et eget kartlag.

Riksantikvaren forutsetter at dette kartet blir juridisk bindende. Hensynssonekartet i PDF-format er imidlertid svært grovt og de ulike hensynssonene blir svært vanskelig å lese. Det anbefales at objektene og områdene som er båndlagt etter kulturminneloven vises i innsynsløsninger med riktig hensynssone når man zoomer seg inn. Sikringssonen til kulturminnene skal også være synlig og inngå i hensynssonen.

Vi er skeptiske til at arealformålet i Bergen sentrum er foreslått som Sentrumskjerne og Byfortettingssone. Selv om et stort areal av Bergen sentrum er satt av til bestemmelsesområde med egen bestemmelse, jf. § 38.3 og arealer er båndlagt etter kulturminneloven kan dette gi signaler som kan misforstås. Vi bemerker at deler av det automatisk fredete kulturminnet «Middelalderbyen Bergen» med middelalderkirke, arkeologiske kulturlag og ruiner etter kirke- og klosteranlegg, samt Bergenhus festning og verdensarvstedet Bryggen ligger innenfor arealformål Byfortettingssone. Vi anbefaler at Bergen kommune tydeliggjør premissene som kulturminner setter for utviklingen av Bergen sentrum, og vurderer de signalene plankartet gir med avgrensningen av Sentrumskjerne og Byfortettingsskjerne.

I planbeskrivelsen er ikke bybanetraséen nordover fra Bergen sentrum omtalt. Vi savner en redegjørelse for bakgrunnen for at denne traséen ikke er omtalt, ettersom det foreligger vedtak datert 20. april 2016 for bybanetraséen mellom sentrum og Åsane.

Videre er ikke grunnvannshåndtering omtalt i planbeskrivelsen, og bør tas med som et eget tema hvor det beskriver hvordan Bergen kommune håndterer sitt ansvar for forvaltningen av grunnvannet og hvordan et stabilt grunnvannsnivå er en forutsetning for å redusere setningsutvikling og bevare fredete kulturlag og fredete og verneverdige bygninger.

Riksantikvaren vil påpeke at kulturminner i veldig liten grad er omtalt i planbeskrivelsen.

I det videre arbeidet med kommuneplanen anbefaler vi at man utnytter potensialet for identitetsbygging, verdiskaping og reiseliv som eksisterer i byens historie.

Vi anbefaler videre at det ikke legges opp til en volumøkning i randsonen til middelalderbyen.

Riksantikvaren forutsetter at fylkeskommunen innarbeider våre innspill i sin uttalelse. Dersom kommunen gir melding om at bestemmelsene til kommuneplanen ikke blir endret i tråd med Riksantikvarens merknader, og Hordaland fylkeskommune ikke finner å ville fremme innsigelse til planen, må fylkeskommunen uten opphør varsle Riksantikvaren om dette. Riksantikvaren vil i så fall normalt ta over planen som kulturminnestyresmakt og fremme innsigelse til planen.

Vi gjør samtidig oppmerksom på at Riksantikvaren ikke har sagt seg uttrykkelig enig i arealdisponeringen i planen for øvrig, jf. kulturminneloven § 8 fjerde ledd.

Vennlig hilsen

Leidulf Mydland (e.f.)
seksjonssjef

Ole Christian Tollersrud
seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg: Liste med oversikt over vedtaks- og forskriftsfredete bygninger med Askeladden id-nummer.